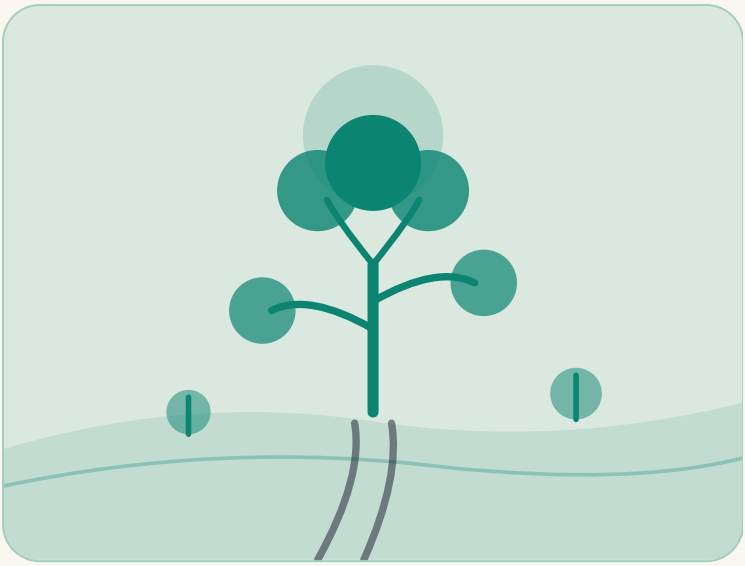

બ્રાઝિલ

વીસ લાખ વૃક્ષો વાવનાર દંપતી

યુદ્ધ જોઈને દુઃખી થયેલા એક ફોટોગ્રાફર પોતાના ઉજ્જડ ખેતરે પાછા ફર્યા. પછી તેમણે અને તેમની પત્નીએ મળીને આખું જંગલ નવેસરથી ઉગાડી દીધું.

ક્યાં એમોરેસ

કોણ સેબાસ્તિયાઓ અને લેલિયા સાલગાદો, જેમણે ઉજ્જડ ખીણમાં નવું જંગલ ઉગાડી દીધું

ક્યારે 1998 થી આજ સુધી

4 મિનિટનું વાંચન

પ્રકરણ પહેલું

વાર્તા

1990 ના દાયકાની શરૂઆતમાં સેબાસ્તિયાઓ સાલગાદો દુનિયાના સૌથી પ્રખ્યાત ફોટોગ્રાફરોમાંના એક હતા. તેઓ પોતાનો કેમેરો લઈને આખી દુનિયામાં ફર્યા. તેમણે ઊંડા કાદવમાં કામ કરતા ખાણિયાઓ અને સૂકા રણમાં ચાલતા પરિવારોની તસવીરો ખેંચી.

1994 માં તેઓ નરસંહારની તસવીરો લેવા રવાન્ડા ગયા. ત્યાં તેમણે જે જોયું તેણે તેમનું હૃદય તોડી નાખ્યું. તેઓ દરરોજ લાશો જોતા હતા. માનવીય ક્રૂરતાના એ ભયાનક દ્રશ્યોએ તેમના આત્માને હચમચાવી દીધો.

જ્યારે તેઓ પેરિસ પાછા ફર્યા, ત્યારે તેઓ ખૂબ બીમાર હતા. તેમના શરીરમાં વિચિત્ર ચેપ લાગવા માંડ્યા હતા. ડૉક્ટરે તેમને કહ્યું કે તેમની રોગપ્રતિકારક શક્તિ ઘટી રહી છે. ડૉક્ટરે કહ્યું કે તેઓ કોઈ બીમારીથી નહીં, પણ ઊંડા શોક અને દુઃખથી મરી રહ્યા છે.

સાલગાદોએ પોતાનો કેમેરો બાજુ પર મૂકી દીધો. તેમણે યુરોપ છોડીને જે જમીન પર મોટા થયા હતા ત્યાં પાછા ફરવાનું નક્કી કર્યું.

મરતી ખીણ

1998 માં સાલગાદો અને તેમની પત્ની લેલિયા તેમના પારિવારિક ખેતરે પહોંચ્યા. એ જમીનનું નામ ફઝેન્ડા બુલકાઓ હતું. તે બ્રાઝિલના મિનાસ ગેરાઇસમાં રિયો ડોસે ખીણમાં આવેલી હતી.

બાળપણમાં સાલગાદો જ્યાં મોટા થયા હતા તે જગ્યા સ્વર્ગ જેવી હતી. આ ખીણ એક સમયે ઘટાદાર એટલાન્ટિક જંગલથી ઢંકાયેલી રહેતી હતી. નીલા આકાશમાં વિશાળ ઝાડ લહેરાતા હતા. જમીનમાંથી મીઠા પાણીના ઝરણાં વહેતા હતા. વાંદરાઓ અને રંગબેરંગી પક્ષીઓથી વૃક્ષો ભરેલા રહેતા હતા.

હવે એ જમીન સાવ નિર્જીવ થઈ ગઈ હતી.

પચાસ વર્ષોમાં લાકડા માટે જૂના વૃક્ષો કાપી નાખવામાં આવ્યા હતા. ઢોરોએ ઘાસને મૂળ સુધી ચરી લીધું હતું. કાળઝાળ તડકાએ માટીને સૂકવીને સખત બનાવી દીધી હતી. ભારે વરસાદે ફળદ્રુપ માટીને ધોઈને નદીમાં વહાવી દીધી હતી.

ત્યાં અડધા ટકા કરતાં પણ ઓછા વૃક્ષો બચ્યા હતા. ખીણમાં નીરવ શાંતિ છવાયેલી હતી. પક્ષીઓ ગાયબ થઈ ગયા હતા. પાણીના ઝરણાં સુકાઈ ગયા હતા. નરી પીળી ટેકરીઓ પર ધૂળ ઊડતી હતી.

સાલગાદોએ એ ઉજ્જડ જમીનને ભારે નિરાશા સાથે જોઈ. પણ તેમની પત્ની લેલિયાના મનમાં એક સાહસિક વિચાર આવ્યો.

તેમણે કહ્યું, “ચાલો આપણે જંગલ ફરીથી ઉગાડીએ.”

સાલગાદો આશ્ચર્યથી તેમની સામે જોઈ રહ્યા. સેંકડો હેક્ટર ઉષ્ણકટિબંધીય જંગલ ફરીથી વાવવું સાવ અશક્ય લાગતું હતું. આસપાસના લોકો તેમને ગાંડા કહેતા હતા. પણ લેલિયા પાછળ ન હઠ્યા.

પહેલા બીજ વાવવા

એપ્રિલ 1998 માં આ દંપતીએ ઇન્સ્તિતૂતો તેર્રા નામનું એક જૂથ શરૂ કર્યું.

તેઓ જાણતા હતા કે તેઓ બજારમાંથી ગમે તેવા વૃક્ષો લાવીને વાવી શકતા નથી. સાચા એટલાન્ટિક જંગલને સેંકડો સ્થાનિક જાતોની જરૂર હોય છે. આ છોડવાઓએ એક ચોક્કસ ક્રમમાં સાથે વધવું પડે છે.

તેમણે સ્થાનિક મજૂરો અને વનસ્પતિ નિષ્ણાતની એક ટીમ બનાવી. તેઓ બધા વિસ્તારમાં બચેલા જંગલના નાના ટુકડાઓમાં પગપાળા ગયા. તેમણે જંગલી વૃક્ષોમાંથી દેશી બીજ એકઠા કર્યા.

તેમણે ખેતર પર એક મોટી નર્સરી બનાવી. તેમણે શીખ્યું કે નાના બીજની સંભાળ રાખીને તેને સ્વસ્થ છોડમાં કેવી રીતે ફેરવવા.

1999 માં તેમણે સખત અને સૂકી જમીનમાં પ્રથમ રોપાઓ વાવ્યા.

પહેલું વર્ષ ઘણું કપરું રહ્યું. દર પાંચમાંથી લગભગ ત્રણ રોપા સુકાઈ ગયા. તડકો બહુ આકરો હતો અને જમીન ખૂબ નબળી હતી. પાંદડા કાપતી કીડીઓએ ફરી વળીને નવા પાંદડા સાફ કરી નાખ્યા.

ઘણા લોકોએ હાર માની લીધી હોત. પણ સાલગાદો અને લેલિયાએ પીછેહઠ કરવાની ના પાડી દીધી.

તેમણે પોતાની રીત બદલી. જમીનને પોષણ આપવા માટે તેઓ જૈવિક ખાતર લાવ્યા. તેમણે છાંયડો આપવા માટે પહેલા મજબૂત પાયાના વૃક્ષો વાવ્યા. પછી એ ઠંડી છાયા નીચે તેમણે ધીમે ધીમે વધતા મોટા વૃક્ષો વાવ્યા.

વૃક્ષો જીવંત રહેવા લાગ્યા.

> “જમીન એટલી જ બીમાર હતી જેટલો હું હતો. પણ જ્યારે વૃક્ષો વધવા લાગ્યા, ત્યારે મારો પણ નવો જન્મ થયો.”
>
> સેબાસ્તિયાઓ સાલગાદો, પત્રકારો સાથે વાતચીતમાં

વર્ષ દર વર્ષે વૃક્ષારોપણ ચાલુ રહ્યું.

સ્થાનિક શાળાના બાળકો માટીમાં રોપા વાવવા આવવા લાગ્યા. પડોશીઓ પણ જોડાયા. નર્સરી એટલી મોટી થઈ ગઈ કે દર વર્ષે લાખો રોપાઓ તૈયાર થવા લાગ્યા.

ધીમે ધીમે ખીણમાં એક ચમત્કાર થયો.

વધતા મૂળિયાંએ સખત માટીને પોચી બનાવી દીધી. વરસાદ પડ્યો ત્યારે પાણી હવે કાદવ બનીને વહી જતું ન હતું. જંગલની જમીન એક મોટા સ્પોન્જની જેમ કામ કરવા લાગી. માટીએ વરસાદનું પાણી શોષી લીધું અને તેને ઊંડે સુધી ઉતારી દીધું.

દાયકાઓથી સૂકા પડેલા કુદરતી ઝરણાં ફરી મીઠા પાણીથી છલકાવા લાગ્યા. ખીણમાં ફરીથી નાના ઝરણાં વહેવા લાગ્યા.

પછી પ્રાણીઓ પણ પાછા ફર્યા.

સૌપ્રથમ જીવજંતુઓ અને પતંગિયા આવ્યા. પછી નાની ગરોળીઓ અને દેડકા દેખાયા. જે પક્ષીઓ પેઢીઓથી આ વિસ્તારમાં જોવા નહોતા મળ્યા, તેઓ ફરી લીલી ડાળીઓ પર કલરવ કરવા લાગ્યા.

પક્ષીઓની એક સો સિત્તેરથી વધુ પ્રજાતિઓએ આ નવા જંગલમાં પોતાનો માળો બનાવ્યો. પ્યુમા, ઓસ્લોટ અને દુર્લભ વાંદરાઓ સહિત તેત્રીસ પ્રકારના સસ્તન પ્રાણીઓ પાછા ફર્યા.

1998	2M+	300
જે વર્ષે તેમણે શરૂઆત કરી	વાવેલા દેશી વૃક્ષો	પુનર્જીવિત દેશી વૃક્ષોની પ્રજાતિઓ

ભવિષ્ય માટે એક જંગલ

આજે ફઝેન્ડા બુલકાઓનો નકશો સાવ બદલાઈ ગયો છે.

પહેલાંનું ઉજ્જડ ઢોર ચરાવવાનું ખેતર હવે કાયમી પ્રકૃતિ અનામત બની ગયું છે. તેને વિશ્વભરમાં એટલાન્ટિક ફોરેસ્ટ બાયોસ્ફિયર રિઝર્વના સત્તાવાર ભાગ તરીકે માન્યતા મળી છે.

આ અનામતમાં વીસ લાખથી વધુ દેશી વૃક્ષો ઊભા છે. આખી નદીની ખીણમાં ઇન્સ્તિતૂતો તેર્રાએ પડોશી ખેતરોમાં પણ હજારો પાણીના ઝરણાંને પુનર્જીવિત કરવામાં મદદ કરી છે.

આ જંગલે સેબાસ્તિયાઓ સાલગાદોને પણ સાજા કર્યા. માટીમાં હાથેથી કામ કરવાથી તેમને પોતાની તાકાત પાછી મળી. તેમણે ફરી પોતાનો કેમેરો હાથમાં લીધો. પછી તેમણે પૃથ્વીની સૌથી અણનમ જગ્યાઓની તસવીરો લેવામાં આઠ વર્ષ વિતાવ્યા, જે તેમની માસ્ટરપીસ *Genesis* બની.

મે 2025 માં 81 વર્ષની ઉંમરે સાલગાદોનું અવસાન થયું. તેમણે અને લેલિયાએ વાવેલું જીવંત જંગલ આજે પણ બ્રાઝિલના તડકામાં વધી રહ્યું છે.

તેમના કામે સાબિત કરી દીધું કે માણસના હાથ માત્ર કુદરતનો નાશ જ નથી કરતા. ધીરજ અને સ્નેહથી તેઓ આખી દુનિયાને ફરી જીવંત કરી શકે છે.

ક્યારે શું થયું

- **1994** યુદ્ધના આઘાતથી ભાંગી પડીને સાલગાદો રવાન્ડા છોડે છે.
- **1998** પારિવારિક ખેતરને ફરી હરિયાળું કરવા તેઓ અને લેલિયા ઇન્સ્તિતૂતો તેર્રાની સ્થાપના કરે છે.
- **1999** ટીમ સૂકી જમીનમાં પ્રથમ રોપાઓ વાવે છે.
- **2009** આ રિઝર્વ યુનેસ્કોના એટલાન્ટિક ફોરેસ્ટ બાયોસ્ફિયર રિઝર્વમાં જોડાય છે.
- **2025** સાલગાદોનું 81 વર્ષની ઉંમરે અવસાન થાય છે, તેઓ એક સમૃદ્ધ જંગલ પાછળ મૂકી જાય છે.

પ્રકરણ બીજું

આ વાર્તા ખાસ કેમ છે

મોટાભાગના લોકો માને છે કે નાશ પામેલું વર્ષાવન ક્યારેય પાછું આવી શકતું નથી. આ પ્રોજેક્ટે દર્શાવ્યું કે જો માણસ તક આપે તો કુદરત પોતાની જાતને સાજી કરી શકે છે. તેમાં વીસ કરતાં વધુ વર્ષોની દૈનિક મહેનત લાગી, પણ સૂકા ઝરણાં ફરી વહેવા લાગ્યા અને વન્યજીવો પાછા ફર્યા.

અમારો મત

જમીનની સારસંભાળે ત્યાં કામ કરનારા લોકોને પણ સાજા કર્યા. સાલગાદોએ યુદ્ધ દરમિયાન માનવતા પરનો વિશ્વાસ ગુમાવી દીધો હતો, પણ જંગલે તેમને એ પાછો આપ્યો.

પ્રકરણ ત્રીજું

આપણે શું શીખી શકીએ

1 માટીથી શરૂઆત કરો

તેમણે માત્ર વૃક્ષો ન વાવ્યા. તેમણે પહેલા માટી સુધારી અને પાણીનું રક્ષણ કર્યું.

આ અજમાવો: આ અઠવાડિયે કોઈ મોટો પ્રોજેક્ટ શરૂ કરતી વખતે, નવી બાબતો ઉમેરતાં પહેલાં પાયાનું કામ મજબૂત કરો.

2 નાના દૈનિક પગલાંની શક્તિ પર ભરોસો રાખો

વીસ લાખ વૃક્ષોનું જંગલ એક-એક રોપો વાવીને જ ઊભું થયું.

આ અજમાવો: આ અઠવાડિયે કોઈ એક સારી આદત પસંદ કરો અને રોજ એક નાની મિનિટ તેને આપો.

3 દુઃખને કામમાં ફેરવો

નિરાશામાં ડૂબવાને બદલે સાલગાદોએ પોતાની શક્તિ જીવન સર્જવામાં લગાવી દીધી.

આ અજમાવો: જ્યારે ખરાબ સમાચારો મન પર ભાર વધારે, ત્યારે કંઈક વાવો અથવા કોઈ સહિયારી જગ્યા સાફ કરો.

4 સમુદાયને સાથે રાખો

તેમણે સ્થાનિક ખેડૂતોને તાલીમ આપી અને હજારો પડોશીઓ સાથે બીજ વહેંચ્યા.

આ અજમાવો: આ અઠવાડિયે કોઈ સહકર્મચારી કે પડોશી સાથે કોઈ ઉપયોગી સાધન કે માહિતી વહેંચો.

સાથે લઈ જવા જેવો એક વિચાર

જ્યારે જમીન મરી રહી હોય, ત્યારે શોક ન કરો. એક વૃક્ષ વાવો.

સ્રોત (અંગ્રેજીમાં)

UNESCO
Sebastião Salgado, a photographer who regained his vision through his love of nature

Al Jazeera
A lens on poverty and the environment: Sebastiao Salgado is dead at age 81

Instituto Terra
Official Website of Instituto Terra

હકીકત-ચકાસણી નોંધ: મૂળ અનામત પર વાવેલા વૃક્ષોનો અંદાજ વીસ લાખથી વધુ છે, જ્યારે સમગ્ર ખીણમાં થયેલું કુલ વાવેતર ત્રીસ લાખથી વધુ છે. “અમારો મત” વાળી લીટીઓ અમારું પોતાનું અર્થઘટન છે. બાકીનું બધું ઉપરના સ્રોતોમાંથી છે.